

methodology for preparing future bachelors in graphic design for entrepreneurial activity was developed. It includes three interconnected components: a theoretical-content component (entrepreneurship, marketing, intellectual property), a practice-oriented component (startup projects, business simulations, internships), and a reflective-value component (self-assessment, development of responsibility and innovativeness). The results of the pedagogical experiment confirmed the effectiveness of the proposed methodology, demonstrating increased student motivation, improved quality of business projects, and a higher proportion of students achieving advanced levels of entrepreneurial competence.

Conclusions. *The proposed methodology, based on the understanding of entrepreneurial competence as an integrative personal and professional characteristic that ensures readiness for self-employment and business activity, proves to be an effective tool for its development in higher art education institutions. The integration of conceptual principles with practical mechanisms contributes to enhancing graduates' competitiveness in the labor market.*

Key words: *higher education, graphic design education, entrepreneurial competence, entrepreneurship education, professional training, creative industries.*

УДК 378.6:37(477.53):378.016:37(092)

Олена Ільченко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ORCID ID 0009-0009-6522-4842

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/322-329

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА: ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПЕРСОНАЛІЇ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ»

У статті представлено досвід реалізації навчальної дисципліни «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі» у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, закладі, багатому на досвід роботи видатних педагогів минулого, – В. Щепотьєва, М. Семиволоса, Г. Ващенко, А. Каришина, І. Зязюна, О. Пащенко та ін. Проаналізовано зміст навчального курсу, його методологічні засади, місце в освітньо-науковій програмі підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності А1 Освітні науки. Розкрито потенціал дисципліни для формування дослідницьких, аналітичних та професійно-ціннісних компетентностей майбутніх науковців, а також представлено педагогічні підходи, які забезпечують інтеграцію історико-педагогічної спадщини у сучасний освітній процес.

Ключові слова: *Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, українська педагогічна традиція, навчальний курс «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі», історико-педагогічна персоналія (В. Щепотьєв, М. Семиволос, Г. Ващенко, А. Каришин, І. Зязюн та ін.), історико-педагогічний досвід, педагогічні ідеї.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації української освіти, посилення євроінтеграційних процесів та відновлення ціннісних засад професійної підготовки майбутніх

педагогів особливої актуальності набуває вивчення вітчизняної та зарубіжної історико-педагогічної спадщини. Педагогічна традиція постає не лише як історичний феномен, а й як джерело світоглядних орієнтирів, методологічних засад та моделей професійної діяльності, що забезпечують спадкоємність, гуманістичну спрямованість і культурну ідентичність національної системи освіти. Саме тому у структуру підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка інтегровано навчальну дисципліну «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі», зміст якої спрямований на ґрунтовне осмислення педагогічного досвіду видатних діячів минулого та сучасності. Тим більше, що Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка багатий на досвід роботи багатьох відомих педагогів минулого – М. Семиволоса, Г. Ващенко, А. Каришина, І. Зязюна, О. Пащенко та ін.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика історико-педагогічної спадщини та її сучасної інтерпретації представлена в роботах багатьох учених. Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці, присвячені методології історико-педагогічних студій (Л. Березівська (Березівська, 2017), Н. Гупан (Гупан, 2016), Н. Дічек (Дічек, 2001), О. Сухомлинська (Сухомлинська, 2003) та ін.), у яких обґрунтовано значення історико-педагогічного знання для формування професійної культури майбутнього педагога та розвитку національної системи освіти.

Значний внесок у вивчення української педагогічної традиції зробили: І. Зязюн (Зязюн, 2000), В. Кремень (Кремень, 2009), Н. Побірченко (Побірченко, 2009) та ін., які акцентують увагу на аксіологічних, гуманістичних, культурологічних та національно орієнтованих вимірах педагогіки.

Методологічні засади біографічного методу та персоналізованого підходу в історико-педагогічних дослідженнях ґрунтовно розкриті у працях Н. Антонець (Антонець, 2011), Н. Дічек (Дічек, 2001), О. Ільченко (Ільченко, 2021), Л. Петренко (Петренко, 2021) та ін., де персоналія розглядається як ключ до відтворення цілісності педагогічної традиції, її еволюції та аксіологічного змісту. Зарубіжні автори, зокрема П. Монро, Дж. Гутек, Г. Хорн, у своїх дослідженнях підкреслюють важливість поєднання історичного аналізу з сучасними викликами освіти.

Таким чином, науковий дискурс підтверджує актуальність вивчення персоналій не лише як частини історії освіти, а як інструменту формування професійної рефлексії, наукової культури та здатності педагога інтегрувати традиційні й інноваційні підходи в освітню практику. У цьому контексті представлений досвід викладання курсу «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі» є логічним продовженням наявних дослідницьких традицій і спрямований на їх осучаснення у відповідь на потреби сучасної педагогічної освіти.

Методи дослідження – історико-логічний аналіз, аналіз та синтез документів, системний та структурний аналіз, порівняльно-зіставний метод.

Виклад основного матеріалу. Вивчення персоналій розглядаємо це не лише біографічний підхід, а як цілісний спосіб реконструкції педагогічної думки в її ціннісних, ідейних та методологічних виявах. Навчальний курс дозволяє осмислити взаємодію індивідуального внеску педагога та загальних закономірностей педагогічного процесу, що забезпечує глибше розуміння еволюції освітніх ідей і формує здатність студентів до критичного аналізу, інтерпретації та модернізації історико-педагогічної спадщини. Викладання дисципліни у ПНПУ імені В.Г. Короленка ґрунтується на системному поєднанні лекційних, практичних та самостійних форм роботи, що забезпечує єдність навчання та дослідження, інтеграцію історико-педагогічних методів, розвиток аналітико-рефлексивної компетентності здобувачів і формування педагогічної культури майбутнього науковця та викладача.

В умовах зростання вимог до якості підготовки фахівців освітньої галузі особливо важливим є відновлення ролі педагогічної традиції як інтелектуального ресурсу для сучасної освіти. Аналіз персоніфікованих постатей – від Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Гербарта до Т. Шевченка, К. Ушинського, Г. Сковороди, В. Сухомлинського та сучасних українських педагогів – створює можливість не лише реконструювати розвиток педагогічної думки, а й критично оцінити релевантність її ідей у XXI столітті. У цьому контексті досвід викладання курсу «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі» у ПНПУ імені В.Г. Короленка стає значущим як приклад поєднання академічної традиції та інноваційних підходів до формування дослідницької та професійної компетентності здобувачів освіти.

Тож, **мета статті** – узагальнити методологічні засади, змістові акценти та організаційно-дидактичний досвід реалізації навчального

курсу, висвітлити його потенціал у збагаченні сучасного освітнього процесу та окреслити перспективи розвитку історико-педагогічної освіти в університеті.

Метою навчальної дисципліни «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі», відповідно до робочої програми, є висвітлення теорії та практики єдиного історико-педагогічного процесу через вивчення життя й творчої спадщини педагогів минулого; формування компетентностей щодо застосування здобутків світової та української педагогіки в сучасних умовах.

Ця мета передбачає реалізацію кількох концептуальних завдань:

1. Осмислення еволюції педагогічної думки – від гуманістичних ідей Я. А. Коменського до інноваційних підходів В. Сухомлинського та сучасних українських дослідників.

2. Формування цілісного бачення педагогічної традиції України, її кордоцентричного, гуманістичного, національного та просвітницького вимірів.

3. Опанування методів історико-педагогічного дослідження, зокрема біографічного методу.

4. Розвиток здатності до критичного аналізу педагогічних персоналій, їхнього внеску в розвиток освіти.

5. Інтеграція історико-педагогічних ідей у сучасні практики викладання та управління освітою.

Таким чином, виходимо з того, що курс має не лише ретроспективний характер, а й чітку практичну спрямованість, формуючи компетентності, визначені освітньо-науковою програмою: дослідницькі, аналітичні, організаційно-педагогічні, прогностичні.

При побудові навчальної дисципліни важлива увага приділялася вибору низки наукових підходів. Серед таких нами було використано: історико-генетичний – вивчення педагогічних ідей у їхньому розвитку та еволюції; біографічний – аналіз педагогічної діяльності через життєвий шлях особистості; культурологічний – осмислення зв'язку педагогічних ідей із суспільним контекстом; аксіологічний – виявлення ціннісних орієнтацій виховання в різні історичні епохи; компаративний – співставлення європейської та української педагогічної традиції. Поєднання цих підходів дозволяє здобувачам глибше зрозуміти витоки сучасних педагогічних концепцій і знайти точку перетину між минулим і сучасністю.

Зміст курсу складається з трьох змістових модулів, які послідовно відтворюють логіку розвитку педагогічної думки:

1. Зарубіжна історико-педагогічна думка (XVI – поч. XX ст.).

Представлено ключові постаті: Я. А. Коменський, Дж. Локк, Д. Дідро, К. Гельвецій, Й. Гербарт, Р. Оуен, Ф. Дістервег, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, М. Монтесорі, С. Френе. Фокус – гуманізм, принцип природовідповідності, індивідуалізація, демократизація освіти.

2. Українська педагогічна традиція (XVI – перша половина XIX ст.). Розглядаються постаті: П. Беринда, І. Борецький, М. Смотрицький, П. Могила, І. Гізель, Г. Сковорода, І. Котляревський, В. Каразін, О. Духнович, К. Ушинський, Т. Шевченко. Цей блок формує розуміння витоків національної школи, релігійно-етичної традиції, кордоцентризму, гуманізму, ідеї народності.

3. Еволюція української педагогічної думки та освіти: від другої половини XIX ст. до сучасності. Акцентовано на постатях: І. Франко, М. Драгоманов, С. Русова, Г. Ващенко, А. Каришин, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, В. Кремень, І. Зязюн, В. Андрущенко та ін. Тут домінують теми інноваційності, педагогіки добра, національного виховання, філософії освіти, сучасних реформ.

Навчальна дисципліна забезпечується методичним комплексом, який включає як вербальні методи (дискусії та проблемний виклад матеріалу), так і прикладні методи навчання (практичні завдання та імітаційно-ігрове моделювання), реалізовані у формі лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів. Особливістю викладання курсу є змішане застосування: лекцій із проблемно-діалогічними елементами, практичних занять із аналізом першоджерел, самостійної дослідницької роботи, міні-проектів щодо вивчення персоналій, навчальних дискусій про актуальність педагогічної спадщини в контексті реформи освіти, використання електронних ресурсів ДНПБ України та бібліотеки ПНПУ. Особливо важливим є формування навичок роботи з оригінальними текстами, що забезпечує розвиток історико-педагогічного мислення.

Якщо говорити про освітній ефект дисципліни, то можемо його сформулювати, як – формування науковця-дослідника і педагога.

Освітній ефект вивчення дисципліни полягає у цілеспрямованому формуванні здобувача як науковця-дослідника та педагога-практика, здатного до критичного аналізу історико-педагогічної спадщини й

творчого застосування її ідей у сучасному освітньому процесі. Реалізація курсу забезпечує такі результати:

1. Розвиток дослідницької культури – вміння працювати з джерелами, інтерпретувати тексти, здійснювати історико-педагогічний аналіз.

2. Формування професійної ідентичності педагога через звернення до української традиції.

3. Аксиологічна підготовка – усвідомлення морально-етичного наповнення педагогічного покликання.

4. Можливість інтеграції історико-педагогічної спадщини у сучасні освітні практики (НУШ, гуманістичні підходи, компетентнісна парадигма).

5. Здатність оцінювати потенціал історико-педагогічних ідей для інновацій у сучасній освіті.

Таким чином, дисципліна виконує не лише інформаційну, а й формувальну, світоглядну та ціннісну функцію.

Висновки. Отже, навчальний курс «Персоналії в історико-педагогічному дискурсі» посідає важливе місце в освітньому процесі ПНПУ імені В. Г. Короленка, адже забезпечує: збереження та розвиток української педагогічної традиції; формування цілісного бачення еволюції світової та національної педагогічної думки; розвиток дослідницьких компетентностей майбутніх науковців і педагогів; інтеграцію історичного досвіду у сучасний освітній контекст.

Досвід викладання курсу демонструє, що вивчення педагогічних персоналій стає ефективним інструментом професійного становлення здобувача освіти, допомагає осмислити сучасні виклики через призму історичних надбань, формує здатність до критичного аналізу, рефлексії та педагогічного передбачення.

Перспективи подальших наукових пошуків: 1) поглиблене вивчення впливу персоналій на формування професійної ідентичності майбутнього педагога; 2) розроблення та апробація інноваційних методик подачі історико-педагогічного матеріалу. 3) компаративний аналіз персоналізованих педагогічних традицій у світових університетах; 4) вивчення трансформації української педагогічної традиції в умовах сучасних цивілізаційних викликів та ін.

ЛІТЕРАТУРА

Антонець, Н. (2011). Права людини–наскрізна ідея громадсько-просвітницької і творчої спадщини Софії Русової. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. № 8. С. 99-102. (Antonets, N. (2011).

- Human rights as a core idea of the civic-educational and creative legacy of Sofia Rusova*. Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University, (8), 99–102).
- Березівська, Л. Д. (2017). Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема : зб. матеріалів наук.-методол. семінару «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень». ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна. С. 6–7. (Berezivska, L. D. (2017). The source base of historical-pedagogical research as a methodological issue: Proceedings of the scientific-methodological seminar “Modern Requirements for the Organization and Conduct of Historical and Pedagogical Research”. p. 6–7).
- Гупан, Н. (2016). Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях. *Український педагогічний журнал*. №1. С. 116–121. (Hupan, N. (2016). Problems of chronology in contemporary historical-pedagogical research. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 1, 116–121).
- Дічек, Н. (2001). Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*. №4. С.15–19. (Dichek, N. (2001). *The biographical method as a tool for studying the national history of pedagogy*. Shliakh osvity (*The Way of Education*), 4, 15–19).
- Зязюн, І. (2000) Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, Україна. 312 с. (Ziaziun, I. (2000). *Pedagogy of Goodness: Ideals and Realities: A Scientific and Methodological Manual*. Interregional Academy of Personnel Management. Kyiv, Ukraine. 312 p.).
- Ільченко, О. Ю. (2021) Біографічний метод в історико-педагогічному дослідженні: сутність, принцип, специфіка. *Педагогічні науки*. № 4 (108). С. 14–27. (Ilchenko, O. Yu. (2021). *The Biographical Method in Historical-Pedagogical Research: Essence, Principles, Specific Features*. *Pedagogical Sciences*, 4 (108), 14–27.
- Кремень, В. (2009). Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 519 с. (Kremen, V. (2009). *The Philosophy of Human-Centredness in the Strategies of the Educational Space*. Kyiv: Pedahohichna Dumka. 519 p.).
- Петренко, Л. М. (2021). Методолого-теоретичний інструментарій дослідження педагогічної персоналії (на прикладі Григорія Ващенко). *Педагогічні науки*. №78. С. 168–176. (Petrenko, L. M. (2021). Methodological and theoretical tools for researching a pedagogical personality (a case study of Hryhorii Vashchenko). *Pedagogical Sciences*, (78), 168–176).
- Побірченко, Н. (2009). Педагогічне краєзнавство: теоретико-методологічний аспект. Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. №1. С. 28–35. (Pobirchenko, N. (2009). *Pedagogical Local Studies: The Theoretical and Methodological Aspect*. Pedagogical Science: History, Theory, Practice, Development Trends, (1), 28–35).
- Сухомлинська, О. (2003). Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н. 68 с. (Sukhomlynska, O. (2003). *Istoryko-pedahohichnyi protses: novi pidkhody do zahalnykh problem* [Historical and Pedagogical Process: New Approaches to General Problems]. Kyiv : A.P.N. 68 p.).

SUMMARY

Ilichenko Olena. Development of Ukrainian Pedagogical Tradition in the Educational Process of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University: experience of teaching the course "Personalities in the Historical and Pedagogical Discourse".

The article presents the comprehensive experience of implementing the educational discipline "Personalities in the Historical and Pedagogical Discourse," which is an integral component of the educational and scientific program for the training of students at the third (educational and scientific) level of higher education (Specialty A1 "Educational Sciences") at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. The educational institution has historically formed a powerful pedagogical tradition, represented by the activities of such outstanding figures as V. Shchepotiev, M. Semyvolos, H. Vashchenko, A. Karyshyn, I. Ziazun, O. Pashchenko, and others, whose legacy serves as the cross-cutting foundation of the course.

The conceptual, substantive, and methodological principles of the discipline are analyzed, which aims not only at studying biographical facts but also at the critical analysis of historical and pedagogical ideas and their prognostic significance. The key potential of the course for forming the research, analytical, and professional-value competencies of future scholars is revealed, specifically the ability for comparative-historical synthesis and the well-reasoned application of retrospective experience for the effective solution of current problems in contemporary pedagogical theory and practice. Special attention is paid to integrative and dialogical methodological approaches (the case method, heuristic conversation, and group discussion), which ensure the organic assimilation by students of the principles of humane, nationally-oriented, and personality-developing pedagogy at the level required for the high-quality execution of doctoral dissertation research.

Key words: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, ukrainian pedagogical tradition, Educational course "Personalities in the Historical and Pedagogical Discourse", historical and pedagogical personality (V. Shchepotiev, M. Semyvolos, H. Vashchenko, A. Karyshyn, I. Ziazun), historical and pedagogical experience, pedagogical ideas.

УДК 374.7(474)(4)"20" + 37.015.3 + 378.14

Лариса Лук'янова

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
ORCID ID 0000-0002-0982-6162

Віктор Ващенко

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
ORCID ID 0009-0004-2980-7550

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/329-346

ЕКОСИСТЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ БАЛТІЇ: ПОЛІТИКИ, ПРАКТИКИ Й ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті представлено результати комплексного аналізу освітніх політик і практик навчання дорослих у країнах Балтії (Естонія, Латвія, Литва) на державному, інституційному та регіональному рівнях. На основі зібраних даних встановлено, що системи освіти дорослих у трьох країнах наближаються до гнучкої, цифрової та компетентнісно орієнтованої моделі, у якій короткострокові програми (мікрокваліфікації) офіційно визнаються й